

ІНВЕСТИЦІЇ

УДК 338.2

Дубина М.В.,
к.е.н., доцент, ЧНТУ
Пілевич Д.С.,
к.е.н., доцент, НУДПС України

ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ФОРМУВАННЯ ТА ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

У статті ідентифіковано та систематизовано проблеми активізації формування та залучення інвестицій у розвиток національної економіки, розкрито їх сутність.

Ключові слова: інвестиція, інвестиційна політика, SWOT-аналіз, іноземні інвестиції, вітчизняні інвестиції, національна економіка, податкова система, регуляторна діяльність.

ВСТУП

Формування ефективної інвестиційної політики є складним та багатоаспектним процесом, який вимагає впровадження інколи навіть радикальних реформ, котрі призводять до якісного розвитку економіки країни та суспільства загалом. Інвестиційна політика держави, фактично при її реалізації, впливає на всі економічні процеси, що відбуваються в країні і вимагає впровадження відповідних заходів грошово-кредитної, податкової, бюджетної, регуляторної, зовнішньоекономічної політик, які у комплексі і створюють умови для активізації та залучення інвестиційних ресурсів до національного господарства країни.

Кожна країна у своєму розвитку стикається з проблемою удосконалення інвестиційного клімату та створення умов для нарощування обсягів інвестиційних ресурсів. Цей процес відбувається постійно та немає чітко визначеної кінцевої мети. Чим більше інвестицій освоєно в середині країни тим вищий рівень її економічного розвитку. Країни самостійно обирають пріоритети на напрямки формування, удосконалення власного інвестиційного клімату, враховуючі ті базові здобутки, що вже досягнуті у цій сфері.

Україна протягом всіх років постійно удосконалює інвестиційну політику держави з метою зростання економічного розвитку в середині країни. Певні реформи на напрацювання були досить ефективними і сприяли покращенню умов залучення інвестиційних ресурсів до нашої країни, інші доволі часто мали сумнівний характер і негативно впливали на інвестиційний клімат.

Дослідженням проблем активізації формування та залучення інвестицій у розвиток національної економіки та формуванню заходів щодо їх вирішення займалася значна кількість вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких варто відмітити, насамперед, наступних: Борщ Л.М., Ватаманюк З.Г., Величко О.В., Гаврилюк О.В., Гонта О.І., Гриценко Л.Л., Дука А.П., Запухляк В.З., Захарін С.В., Ільчук В.П., Карпінський Б.А., Ковтун Н.В., Курило С.В., Москалюк Н.П., Савчук Н., Скринник Н.В., Череп А.В., Чистякова Н.М.

Однак, у багатьох наукових роботах не застосовується системний підхід до дослідження проблем активізації формування та залучення інвестицій у розрізі дослідження як іноземних так і вітчизняних джерел інвестиційних ресурсів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є застосування системного підходу до дослідження проблем активізації формування та залучення інвестицій в Україні, їх систематизація та дослідження з позицій джерел походження інвестиційних ресурсів.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для України притаманним на сучасному етапі її економічного розвитку є негативний інвестиційний клімат, що впливає і на обсяги залучення іноземних інвестицій до країни і на рейтинги міжнародних організацій. Це свідчить, що діюча інвестиційна політика держави є неефективною та вимагає удосконалення.

Інвестиційна політика завжди повинна підпорядковуватися економічній політиці держави та створювати передумови для забезпечення розширеного відтворення. На сучасному етапі наша країна розвивається у відповідності до основних положень програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава». У зазна-

ченому документі розвитку інвестиційної діяльності присвячено цілий розділ «Поліпшення бізнес-клімату й залучення інвестицій», в якому чітко окреслені кроки щодо покращення інвестиційного клімату країни (дозвільна система, адміністративні послуги, започаткування бізнесу і вихід з бізнесу, державний нагляд і контроль, забезпечення безпеки продуктів харчування, технічне регулювання, реформування митних процедур, залучення інвестицій і сприяння розвитку підприємництва, державна регуляторна політика [11, с. 36-42] та сформульовано основні завдання та інструменти їх виконання.

Індикаторами успіху зазначеної програми економічних реформ визначені наступні:

- підвищення позиції України в міжнародному рейтингу Всесвітнього банку «Ведення бізнесу — 2012» за простотою ведення бізнесу на 40 позицій, зі 142 на 102 місце зі 183-ох країн;
- приріст прямих іноземних інвестицій на 0,5 млрд. дол. США щорічно й досягнення в 2014 р. загального обсягу залучених в економіку України прямих іноземних інвестицій на рівні 77 млрд. дол. США [11, с. 42].

У 2012 році у рейтингу Всесвітнього банку «Ведення бізнесу — 2012» Україна зайняла 137 місце, покращивши результат не на 40 позицій, а всього лише на 5. Тобто індикатор успіху свідчить про неефективність здійснюваної в країні інвестиційної політики, що не сприяє розвитку підприємництва на стримує економічний розвиток країни.

За другим індикатором у кінці 2014 року загальний обсяг залучених Україною інвестиційних ресурсів за всі роки незалежності повинен скласти 77 млрд. дол. США. За всі попередні роки незалежності обсяг іноземних інвестицій до нашої країни склав майже 55 млрд. дол. США. Тобто у 2013-2014 роках нашої держави, щоб виконати план економічних реформ, необхідно щороку залучати 11 млрд. дол. США, що є абсолютно нереальним показником. У 2012-2011 роках зростання прямих іноземних інвестицій у абсолютному вираженні склало 4,76 млрд. дол. США та 5,52 млрд. дол. США відповідно. Навіть у докризовий 2007 році в Україні було залучено рекордну суму іноземних інвестицій на рівні 7,93 млрд. дол. США.

Зазначені параметри виконання програми економічних реформ свідчать про невиконання основних положень в частині реформування сфери ведення бізнесу та відсутність покращення умов здійснення інвестиційної діяльності у нашої країні.

На нашу думку, перед тим як визначати напрямки удосконалення державної інвестиційної політики в Україні, важливим завданням є правильне визначення сукупності проблем, існування яких гальмує формуванню привабливого інвестиційного клімату та не сприяє нарощуванню обсягів інвестиційних ресурсів.

Однак, з іншого боку, незважаючи на непривабливий інвестиційний рейтинг України, інвестори вкладають свої фінансові ресурси до нашої країни. Це підтверджує той факт, що в Україні також є і сильні сторони, що приваблюють інвесторів. На рис. 1 наведено SWOT-аналіз України з позиції інвестора.

На наше глибоке переконання, формування інвестиційної політики держави є складним процесом, який вимагає врахування всіх особливостей як вітчизняних, так і іноземних інвестицій, їх позитивних та негативних сторін для розвитку національної економіки. Зауважимо, що для більшості розвинутих країн роль внутрішніх інвестицій є визначальною порівняно з іноземними, а тому у таких країнах, як США, Німеччина, Англія, Франція спеціальних законів про іноземне інвестування, на відміну від України, немає, а до резидентів та нерезидентів застосовуються здебільшого однакові правові норми.

Наша країна може вийти з кризового стану насамперед за рахунок власних сил і коштів. Проте інтенсивний перехід до конкурентоспроможної моделі національної економіки спричиняє потребу співробітництва зі світовою системою господарювання, в якій іноземні компанії є важливим економічним важелем. Тому створення відкритої, орієнтованої на експорт моделі економіки значною мірою залежить від рівня активності іноземних інвесторів на території України, інтенсивності міжнародного руху капіталів і поділу праці. Згідно з розрахунками вітчизняних економістів орієнтація лише на внутрішні резерви може призвести до того, що період відродження української економіки триватиме понад 20 років. Потреба у кредитних ресурсах лише для підтримки дотованих галузей більш як утричі перевищує кредитні можливості держави [15].

Маючи значні позитивні передумови та фактори для активізації інвестиційної діяльності, Україна проводить неконструктивну інвестиційну політику, яка не дає позитивних результатів як для суб'єктів господарювання, так і для самої держави загалом. На рисунку 2 наведено перелік основних проблем, що стримують розвиток інвестиційних процесів в Україні. Поступове впро-

Сильні сторони	Слабкі сторони
• значний за обсягами ринок збуту; • невисока ціна робочої сили; • вигідне географічне положення; • сприятливі кліматичні умови; • високий рівень освіченості громадян; • високий рівень кваліфікованих працівників; • густа мережа залізничного транспорту; • порівняно легкий доступ до сировинних ресурсів.	• недосконала судова система; • нестабільна політична ситуація; • нестабільність інвестиційного законодавства; • високий рівень корупції та бюрократії; • значні темпи тіньової економіки; • низький рівень довіри населення до діяльності підприємств, державних органів влади, фінансових установ; • складна ситуація з отриманням кредитних ресурсів; • складність ведення бізнесу у сферах діяльності, де лобіюються інтереси окремих приватних осіб, недотримання правил чесної конкуренції; • відсутність права приватної власності на землю.
Загрози	Можливості
• втрата частини очікуваного доходу у результаті зміни законодавства; • втрата вкладених коштів у результаті здійснення силового захоплення підприємства; • необхідність витрачання власних коштів інвесторів на виплату податків авансом та недоотримання ПДВ.	• отримати підвищений рівень рентабельності на розвиваючих ринках товарів та послуг, на відміну від країни базування інвестора; • розширити ринки збуту та створити нові; • виробляти товари зі значно нижчою собівартістю; • продавати застаріле обладнання на розвиваючих ринках та отримувати додаткових дохід; • одержати додатковий дохід від продажу інтелектуальних прав власності (патентів, авторських свідоцтв, ноу-хау тощо); • захопити ринки збуту сусідніх країн та розширити географію збуту товару.

Рис. 1. SWOT-аналіз України з позиції інвесторів (Складено авторами з урахуванням [2, с. 69-70; 3, с. 105-106; 4, с. 90; 5, с. 24; 7, с. 122; 10, с. 82-83])

вадження заходів щодо нівелювання цих проблем дасть можливість покращити інвестиційний клімат в нашій країні та сприятиме зростанню обсягів залучених інвестиційних ресурсів.

1. Недосконале законодавство — в Україні вже на сьогодні сформована основа законодавчого регулювання інвестиційної діяльності. Враховуючи складність інвестиційного процесу як окремого об'єкта дослідження, варто зазначити, що помітну роль у формуванні привабливого інвестиційного клімату відіграють також і спеціальні закони та нормативні акти, які регулюють окремі сектори та галузі національного господарства (наприклад, будівельна галузь, транспортна система тощо). Це у свою чергу ускладнює загальну систему інвестиційного законодавства та вимагає серйозного підходу до її формування з метою уникнення протиріч та незрозумілих ситуацій, які у майбутньому можуть буди трактовані державними органами влади проти інвестора. Складна система інвестиційного законодавства вимагає від інвестора постійного контролю за його зміною та додаткових трансакційних витрат.

В Україні низька якість корпоративного законодавства, яке повинно забезпечувати нормативне регулювання відносин між власниками компаній, підприємств, їх управлінською системою, забезпечувати права міноритарних та мажоритарних інвесторів як окремих інвесторів на фінансовому ринку. На сучасному етапі спостерігається значна кількість судових позовів щодо вирішення корпоративних спорів та прав власності.

2. Недосконала податкова система — в умовах хронічного дефіциту ресурсів державного бюджету актуальними залишаються питання акумуляції додаткових фінансових надходжень. Державні органи влади шукають все нові джерела отримання коштів в умовах значного зниження темпів соціально-економічного розвитку країни. Враховуючи це, у податковій сфері можна виокремити такі проблеми:

- не повернення податку на додану вартість — у автоматичному режимі повернення ПДВ отримує незначна кількість вітчизняних підприємств, існує заборгованість за поверненням зазначеного податку, що не сприяє створенню інвестиційних ресурсів на цих підприємствах;

- збирання авансом податку на прибуток з підприємств, що негативно впливає на їх фінансовий стан та частково вимиває кошти, які могли бути направлені на поточні та капітальні інвестиції [8, с. 353];

- досить складна система збору податків, що призводить до зростання трансакційних витрат підприємств, зниження обсягів їх чистого прибутку;

- постійна зміна податкового законодавства, що негативно впливає на інвестиційний клімат України. Прийняття Податкового кодексу повинно було уніфікувати та стабілізувати податкове законодавство, однак за майже два роки до нього вже більше 30 разів вносили різноманітні поправки, тобто у середньому більше двох разів на місяць [9];

- постійно зростаюче податкове навантаження на бізнес.

У відповідності до інформації рис. 2 до загальних проблем здійснення інвестиційної діяльності в Україні нами віднесено наступні.

3. Нерозвинута фінансово-кредитна система — стрімкий розвиток національної економіки до 2008 року показав, що така ситуація можлива виключно за умов наявності доступних інвестиційних та кредитних ресурсів для розвитку вітчизняних підприємств. Після настання фінансово-економічної кризи і складної ситуації на фінансових ринках, яка спостерігалася не лише в Україні, а в усьому світі, темпи розвитку економіки України одразу знизилися. Для фінансово-кредитної системи держави притаманні такі проблеми:

- нерозвинутий фондовий ринок — досить незначна частина в Україні дійсно ефективно працюючих підприємств, цінні папери яких вільно обертаються на фондовому ринку. Чинник активізації внутрішніх джерел зростання ключових секторів економіки України може скласти розвинутий фондовий ринок, значення якого зростає в умовах фінансової глобалізації. Нині фондовий ринок України не став доступним фінансовим джерелом капіталу, оскільки є монополізованим банківським сектором фінансово-промислових груп. Капіталізація економіки вкрай низька і складає лише кілька відсотків ВВП, тоді як у розвинутих країнах цей показник суттєво перевищує ВВП [14, с. 290].

- досить значна кількість фондових бірж, що не сприяє розвитку фондового ринку України на відміну від закордонних країн;

- нерозвиненість парабанківського сектору країни, що унеможливує залучення вітчизняними підприємствами довгострокових інвестиційних ресурсів, які є основним джерелом розвитку діяльності підприємств у всьому світі;

- відсутність ефективних механізмів залучення тимчасово вільних коштів населення, яке тримає їх вдома. За інформацією науковців в українців на руках знаходиться від 50 до 70 млрд. дол. США, що є величезними потужним потенціалом формування внутрішніх інвестицій. Однак, залучення цих коштів в економічний обіг вимагає створення ефективної системи фінансових посередників і найголовніше — відновлення довіри населення до їх діяльності, що зробити непросто, враховуючи історичні особливості розвитку українського суспільства;

- відсутність в країні довгострокових фінансових ресурсів не лише в межах парабанківської системи, а взагалі на фінансовому ринку країни, що не дозволяє реалізовувати масштабні довготермінові інвестиційні проекти;

- постійне перевищення попиту на інвестиційні ресурси над пропозицією, що призводить до досить високих ставок кредитування та інвестування, які пропонують комерційні банки вітчизняним виробникам; враховуючи, що іноземні інвестори мають можливість залучати кошти на зовнішніх ринках під значно нижчі відсотки, можна стверджувати про нерівні умови ведення бізнесу, що також не сприяє акумуляції та використанню внутрішніх інвестицій в Україні.

4. Складна система регуляторної діяльності — наявність значної кількості різноманітних дозвільних документів, довідок, ліцензій вкрай ускладнює процес здійснення інвестиційної діяльності в Україні. За останні три роки приймалося чимало законодавчих актів щодо зниження тиску системи контролюючих органів на бізнес, однак, зазначеним спробам йде потужний супротив з боку державних органів влади, що здійснюють ці перевірки та окремих осіб, зацікавлених у тому, щоб система залишилася такою як є. Більша частина соціологічних опитувань інвесторів, як національних так і іноземних, управлінців, представників політичного істеблішменту та іноземних експертів підтверджує тезу, що для інвесторів на сучасному етапі економічного розвитку, насам-

Рис. 2. Загальні проблеми залучення інвестицій до національної економіки (Складено авторами на основі аналізу [1, с. 27; 12, с. 57; 13, с. 295])

перед, важливими стають питання не стільки сплати чи несплати податків та зборів, скільки питання щодо можливості здійснювати свою діяльність в постійних, визначених та закріплених на законодавчому рівні, прозорих умовах. Бізнесмени стверджували, що вони готові сплачувати податки (ставки податків в Україні і до прийняття Податкового кодексу не були найвищими серед інших країн і протягом 2006-2008 років спостерігалися потужні надходження інвестицій до національної економіки), але система є заплутаною та зарегульованою. Процеси сплати податків, отримання дозвільних документів займають дуже великий обсяг часу і збільшують трансакційні витрати підприємств на утримання працівників, які здійснюють ці функції.

5. Незадовільний стан інвестиційної інфраструктури — для провадження ефективної інвестиційної діяльності в Україні необхідно постійно розвивати і відповідну інфраструктуру, яка б сприяла активізації інвестиційної діяльності. На сьогодні маємо сталу тенденцію до зниження рівня використання транзитного потенціалу країни, що обумовлено таким:

- більшість автомобільних доріг в Україні є низької якості і не дозволяють здійснювати швидко перевезення товарів та виконувати їх доставку у терміни, що визначаються доходами між клієнтами;
- відсутність автобанів європейського значення, враховуючи значний транзитний потенціал країни та її географічне розташування;
- нерозвиненість дорожньої інфраструктури: відсутність необхідної, відповідно до європейських стандартів, кількості придорожніх готелів, кафе, ресторанів, особливо вздовж доріг не загальнодержавного та не міжнародного значення;
- нерозвинутий річковий транспорт та його інфраструктура, враховуючи кількість судоходних каналів в Україні;
- складна ситуація з приватизацією державних морських портів призвела до переходу більшості клієнтів у акваторії Чорного моря на обслуговування до портів інших країн, зокрема, Румунії, Росії. Ситуація загострюється також відсутністю якісних державних програм розвитку морської інфраструктури та небажанням країни втрачати контроль над стратегічними об'єктами, паралельно не пропонуючи інших механізмів взаємодії з приватним капіталом;
- поступовий занепад залізничного транспорту країни, особливо в контексті розвитку вантажних залізничних перевезень. Актуальною проблемою останніх років є дефіцит вагонів щодо перевезення сільськогосподарської продукції, яка відвантажується на експорт, що негативно впливає на виконання господарських контрактів, підриває авторитет вітчизняних аграріїв та негативно впливає на міжнародний імідж держави тощо;
- інші проблеми у розвитку інвестиційної інфраструктури (у галузі транспорту, електроенергетики, логістики тощо).

Протягом всіх років незалежності в Україні триває дискусія щодо важливості та необхідності використання механізмів державно-приватного партнерства для подальшого економічного розвитку країни, однак, прикладів реально ефективного використання такого інструменту залучення інвестицій дійсно небагато. Варто зауважити, що відповідний закон «Про державно-приватне партнерство» був прийнятий Верховною радою України лише у 2010 році. Особливо актуальними стають питання використання зазначених інструментів щодо активізації внутрішніх та залучення іноземних інвестицій у таких сферах національного господарства як: — пошук, розвідка родовищ корисних копалин та їх видобування, крім таких, що здійснюються на умовах угод про розподіл продукції; — виробництво, транспортування і постачання тепла та розподіл і постачання природного газу; — будівництво та/або експлуатація автострад, доріг, залізниць, злітно-посадкових смуг на аеродромах, мостів, шляхових естакад, тунелів і метрополітенів, морських і річкових портів та їх інфраструктури; — машинобудування; — збір, очищення та розподілення води; — охорона здоров'я; — туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт; — забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем; — оброблення відходів; — виробництво, розподілення та постачання електричної енергії; — управління нерухомістю [6].

6. Низька інформаційна прозорість інвестиційної діяльності — на сучасному етапі економічного розвитку України процеси інвестиційного розвитку не досить відображаються засобами масової інформації. Не зрозумілою є ситуація про те, яким чином і враховуючи які дані, розробляються основні напрямки інвестиційної політики, куди витрачаються державні кошти, що використані на впровадження інвестиційних процесів.

Конкретизуємо детальніше ті проблеми, що гальмують активізацію внутрішніх інвестицій в країні та залучення іноземних інвестицій (табл. 1).

Таблиця 1. Проблеми, що стримують залучення внутрішніх та іноземних інвестицій в Україні *

№ п.п.	Внутрішні інвестиції	Іноземні інвестиції
1	Відсутність доступних кредитних ресурсів (досить високі ставки за кредитними продуктами комерційних банків), особливо довгострокових фінансових коштів	Відсутність гарантій держави за інвестиціями
2	Відсутність ефективного управлінського досвіду на вітчизняних підприємствах	Нерозвинута інвестиційна інфраструктура в країні
3	Відсутність ефективно діючої системи парабанківських посередників (страхових компаній, недержавних пенсійних фондів, інститутів спільного інвестування)	Непрозора державна політика щодо надання різнобічних пільг підприємствам, які лобіюються чиновниками та порушують умови добросовісної конкуренції
4	Недовіра українського суспільства до діяльності фінансових посередників, що призводить до обігу значної суми тимчасово вільних коштів позаекономічною системою країни	Нестабільність інвестиційної політики та зміна її напрямків реалізації з приходом до влади інших політичних еліт
5	Населення довіряє більше зарубіжним товарам ніж вітчизняним і тим самими підтримує іноземного товаровиробника, що забезпечує останнього конкурентними перевагами	Досить низький в певних галузях та секторах рівень конкуренції (інколи штучно створений), наявність потужних державних монополій
6	Відсутність амортизаційної політики у державі, яка є основним джерелом інвестиційних ресурсів у іноземних компаній	Неефективна зарегульована митна політика в Україні
7	Відсутність стабільної та ефективної політики підтримки національного товаровиробника	Низька капіталізація вітчизняних підприємств
8	Наявність значної частки державних збиткових підприємств, що отримують дотації з державного бюджету і не зацікавлені у залученні інвестицій та ефективному розвитку	Низький рівень корпоративної культури та корпоративного законодавства
9	Високий рівень зносу основних фондів, що сприяє залученню інвестицій з одного боку, але стримує ці процеси у результаті неможливості підприємствами випускати якісну продукцію та протидіяти конкуренції з іноземними товаровиробниками	Недосконала система державних закупівель

* Складено авторами

ВИСНОВКИ

Для удосконалення інвестиційної політики держави, покращення умов залучення інвестицій до економіки України актуальними стають питання вирішення проблем, що зазначені у табл. 1 та розробки заходів щодо їх розв'язання. Враховуючи важливість інвестиційних ресурсів для здійснення подальшого поступального економічного розвитку країни, виникає об'єктивна необхідність активізації як внутрішніх так і залучення іноземних інвестицій. Держава повинна бути зацікавленою у збільшенні обсягів інвестиційних ресурсів за допомогою різних шляхів їх формування. Здійснюючи інвестиційну політику, органи влади повинні підтримувати всі напрямки залучення інвестиційних ресурсів та створювати сприятливі умови для ведення бізнесу, не зважаючи на його масштаби та галузеву приналежність. Це і обумовлює необхідність формування таких механізмів реалізації інвестиційної політики держави, суть яких буде направлена на виявлення проблем здійснення інвестування різнобічними економічними суб'єктами та розробка заходів щодо їх вирішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балановська Т.І. Особливості функціонування малого підприємництва в Україні / Т.І. Балановська, О.П. Гоголя, К.Л. Тужик // Інноваційна економіка. — 2012. — №8. — С. 22-31.

2. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України / О.В. Гаврилюк // *Фінанси України*. — 2008. — №2. — С. 68-81.
3. Захарін С.В. Перспективи інтеграції України у міжнародний інвестиційний ринок / С.В. Захарін // *Фінанси України*. — 2003. — №9. — С. 102-112.
4. Захарін С.В. Стратегія підвищення інвестиційної привабливості економіки України для іноземного капіталу / С.В. Захарін // *Фінанси України*. — 2000. — №12. — С. 87-94.
5. Кухленко О. Стратегія інвестиційної діяльності в Україні / О. Кухленко, О. Смірнова // *Економіка України*. — 2002. — №11. — С. 22-27.
6. Мартиненко В.Ф. Державне управління інвестиційним процесом в Україні: Монографія / В.Ф. Мартиненко. — К.: Вид-во НАДУ, 2005. — 296 с.
7. Паламарчук І.В. Проблеми та фактори формування інвестиційного клімату в Україні / І.В. Паламарчук // *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України*. Серія: Право та державне управління. — 2011. — №3. — С. 121-125.
8. Пілевич Д.С. Оподаткування прибутку підприємств: проблеми та шляхи розв'язання / Д.С. Пілевич // *Науковий вісник НАДПС України*. — Ірпінь. — 2007. — №3 (38) — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://www.asta.edu.ua/vidan/nau_visn/3\(38\)/Opodat/pilevich.php](http://www.asta.edu.ua/vidan/nau_visn/3(38)/Opodat/pilevich.php)
9. Податковий кодекс України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
10. Полковниченко С.О. Вплив прямих іноземних інвестицій на розвиток економіки України / С.О. Полковниченко, Н.В. Аркадьєва // *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління*. — 2010. — №3 (7). — С. 79-85.
11. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010-2014 роки. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.pravda.com.ua/files/0/9/programa_reform.pdf
12. Соболев С. Розвиток малого бізнесу в Україні / С. Соболев // *Вісник КНТЕУ*. — 2009. — №6. — С. 48-59.
13. Тревого О.І. Розвиток малого бізнесу в Україні: регіональний аспект / О.І. Тревого, Р.В. Фещур // *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. — 2001. — №436. — С. 293-300.
14. Фінансова енциклопедія / [Орлюк О.П., Воронова Л.К., Заверуха І.Б. та ін.]; за заг. ред. О.П. Орлюка. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 472 с.
15. Худавердієва В.А. Стратегія залучення іноземних інвестицій у економіку України / В.А. Худавердієва // *Фінанси України*. — 2010. — №6. — С. 62-71.

Стаття надійшла до редакції 5 січня 2014 року